

JUDECATA ÎN PRIMĂ INSTANȚĂ ÎN MATERIE PENALĂ. SUCCINTE CONSIDERAȚII

Autori:

Vasile – Sorin Curpăn

Vasile Curpăn

Cosmin – Ștefan Burleanu

Emilia Mitrofan

După cum este cunoscut procesul penal cuprinde trei faze: faza de urmărire penală, faza de judecată și faza de punere în executare a hotărârilor judecătorești în materie penală.

Faza de judecată este alcătuită la rândul ei din: **judecata în primă instanță, judecata în căile de atac ordinare (apel, recurs) și judecata în căile de atac extraordinare (contestația în anulare, revizuirea și recursul în interesul legii)**. Acestea constituie **etapele fazei de judecată**.

Subiectul dominant al procesului penal în faza de judecată este **instanța de judecată**. De cele mai multe ori la judecată participă și un alt organ judiciar penal, **procurorul**. Spre deosebire de faza de urmărire penală unde este subiectul oficial dominant, în faza de judecată procurorul are o poziție procesuală de participant la activitatea de judecată, pierzând rolul preponderent în favoarea magistraților de scaun.

În paginile ce urmează noi ne vom concentra exclusiv asupra judecării penale în primă instanță. Vom analiza dispozițiile generale referitoare la judecata penală și judecata penală în primă instanță, conform dispozițiilor cuprinse în Codul de procedură penală (art. 287 – art. 312 și art. 313 – art. 360).

Obiectul judecării oricărei cauze penale constă în soluționarea definitivă a cauzei penale prin pronunțarea unei hotărâri judecătorești legale și temeinice, aptă de fi pusă în executare.

Judecata penală, în general, inclusiv judecata penală în primă instanță comportă anumite principii, care îi sunt specifice: **publicitatea, oralitatea, nemijlocirea, contra-dictorialitatea**. Nu vom analiza exhaustiv aceste principii. Totuși câteva cuvinte vom alocă fiecăruia dintre principii.

Publicitatea – este prevăzută în mod expres în dispozițiile art. 290 din Codul procedură penală: „Ședința de judecată este publică”. (alin. 1 teza I).

Dacă urmărirea penală are un pronunțat caracter nepublic, „secret”, faza de judecată, în general, inclusiv judecata penală în primă instanță, are un caracter public. Orice persoană, de principiu, are acces în locul unde se desfășoară judecata. În acest mod se realizează rolul educativ-preventiv al procesului penal și se permite ca opinia publică să aibă un control asupra activității desfășurate de instanța de judecată penală.

Publicitatea ședinței de judecată, dacă nu este respectată, generează nulitatea absolută, prevăzută de art. 197 alin. (2) din Codul de procedură penală. Această nulitate nu poate fi

înlăturată în nici un mod. Ea poate fi invocată în orice stare a procesului și se ia în considerare chiar din oficiu.

Art. 290 Cod pr. penală prevede și două excepții de la regula publicității ședinței de judecată. Aceste excepții sunt:

- minorii sub 16 ani nu pot asista la ședința de judecată;
- instanța poate declara ședință secretă, la cererea procurorului, a părților ori din oficiu, pentru tot parcursul sau pentru o anumită parte a judecării cauzei dacă judecarea în ședință publică ar putea aduce atingere unor interese de stat, moralei, demnității sau vieții intime a unei persoane.

Cele două excepții se regăsesc în art. 290 alin. 1 teza a II-a Cod pr. penală, respectiv în art. 290 alin. 2 Cod pr. penală.

Mai există o excepție de la regula publicității ședinței de judecată, prevăzută de art. 485 Cod pr. penală:

„(1). Ședința în care are loc judecarea infractorului minor se desfășoară separat de celelalte ședințe.

(2). **Ședința nu este publică...**”.

La desfășurarea judecării pot asista exclusiv părțile, autoritatea tutelară, părinții, tutorele, curatorul sau persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află minorul, precum și persoanele a căror prezență este considerată necesară de către instanță.

Când sunt mai mulți inculpați, în aceeași cauză penală, dintre care unii minori iar alții majori, se va aplica procedura obișnuită. Ca atare, instanța nu poate judeca în ședință secretă, nepublică, în această ipoteză, deoarece în acest mod ar încălca dreptul de a fi judecat în ședință publică, care aparține inculpatului sau inculpaților majori (a se vedea art. 486 Cod pr. penală raportat la art. 483 Cod pr. penală).

Oralitatea – reprezintă un principiu specific fazei de judecată consacrat în dispozițiile art. 289 Cod pr. penală și constă în desfășurarea ședinței de judecată prin viu grai. Audierile se realizează oral; concluziile, de asemenea, se expun verbal. Totuși, desfășurarea procesului penal în faza de judecată este consemnată de grefier în notele pe care acesta le ia în vederea redactării încheierii de ședință.

Nemijlocirea - ca principiu specific fazei de judecată, constă în îndeplinirea tuturor actelor procesuale și procedurale de instanța de judecată, în mod direct. Drept consecință, materialul probator administrat în cursul urmăririi penale este evaluat și readministrat de completul de judecată.

Contradictorialitatea – este principiul specific fazei de judecată cel mai caracteristic. Contradictorialitatea constituie esența judecării. Părțile pot combate probele administrate în defavoarea lor și pot propune spre administrare probe în susținerea afirmațiilor făcute.

Acest principiu se materializează prin faptul că instanța de judecată nu poate dispune măsuri fără ca acestea să fie, în prealabil, puse în discuția procurorului și a părților.

§1. Dispoziții generale referitoare la faza de judecată

Instanța de judecată este datoră să procedeze la soluționarea cauzei penale cu care a fost legal investită. Convingerea membrilor sau a membrului completului de judecată (colegial sau monocratic) se realizează exclusiv pe baza probelor administrate în respectiva cauză penală. Din acest motiv, instanța de judecată penală beneficiază de **rol activ** la administrarea probatoriului în vederea constatării următoarelor elemente: existența faptei, existența făptuitorului, vinovăția

acestui, în forma cerută de lege, existența prejudiciului material sau moral generat prin activitatea infracțională, stabilirea subiectelor de drept care trebuie să răspundă din punct de vedere civil, pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune etc.

Judecata se desfășoară, de regulă, la sediul instanței judecătorești. Pentru motive temeinice instanța poate dispune ca judecata să se desfășoare în alt loc (art. 288 C. pr. penală). În luarea acestei decizii instanța de judecată poate avea în vedere realizarea, în mai mare măsură, a rolului educativ-preventiv al procesului penal.

Cauza penală se înregistrează la instanța competentă, iar termenul de judecată este stabilit aleatoriu.

În vederea participării părților la judecată se dispune citarea acestora. Judecata poate avea loc numai atunci când părțile sunt legal citate, procedura fiind completă (legal îndeplinită).

Dacă partea legal citată nu se prezintă la judecată, iar prezența sa nu este obligatorie, instanța de judecată penală poate proceda la judecarea cauzei.

Dacă partea a fost prezentă la unul din termenele de judecată nu mai este citată pentru termenele ulterioare. Aceeași situație este și în ipoteza în care martorul, expertul sau interpretul s-a prezentat la un termen de judecată.

Nu se mai citează nici o persoană (parte sau martor) dacă judecata rămâne în continuare. Persoanele private de libertate (deținuții), militarii și persoanele fizice internate în instituții medicale sunt citate la fiecare termen de judecată, indiferent de calitatea procesuală avută.

Dacă nu sunt respectate dispozițiile relative la citarea părților se generează o nulitate relativă, prevăzută de art. 197 alin. 1 Cod pr. penală.

Așa fiind, dacă s-a produs o vătămare ce nu poate fi înlăturată în alt mod, se va dispune anularea hotărârii judecătorești pronunțate.

Asistența judiciară a părților este, în principiu, facultativă. Ea devine obligatorie, conform art. 171 alin. 2; 3 din Codul de procedură penală, în următoarele situații: când **învinuitul** sau **inculpatul** este minor, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical educativ, când este reținut sau arestat chiar în altă cauză, când în raport cu învinuitul sau inculpatul a fost luată măsura de siguranță a internării medicale sau obligarea la tratament medical chiar în altă cauză, când organul de urmărire penală sau instanța de judecată apreciază că învinuitul sau inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea. În faza de judecată asistența juridică este obligatorie și în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii de 5 ani sau mai mare.

Președintele completului de judecată va lua măsuri în vederea asistării inculpatului de către un apărător din oficiu în cazurile în care asistența juridică este obligatorie iar inculpatul nu și-a ales un avocat.

Conducerea ședinței de judecată se realizează de către președintele completului de judecată. Acesta poate dispune din oficiu administrarea de probe, luarea unei măsuri procesuale, impunerea îndeplinirii unor obligații de către părți etc.

Președintele completului de judecată declară ședința de judecată deschisă, va anunța cauza care urmează a se judeca, va constata dacă părțile sunt prezente, după apelul efectuat de grefierul de ședință.

Dacă se constată că procedura de citare este legal îndeplinită se va proceda la judecarea cauzei în continuare, dacă prezența inculpatului nu este obligatorie.

Dacă, deși nu este obligatorie, prezența unei părți sau a unui martor este necesară, președintele completului de judecată poate dispune aducerea acelei persoane, dispunând emiterea unui mandat de aducere.

Președintele completului asigură poliția ședinței, el veghind asupra ordinii și solemnității ședinței de judecată. El constată infracțiunile de audiență, caz în care se va încheia un proces-verbal prin care se constată fapta săvârșită și se identifică făptuitorul. Instanța poate dispune arestarea făptuitorului, care are calitatea de învinuit, care este imediat trimis procurorului, împreună cu procesul-verbal și cu mandatul de arestare.

Dacă în urma săvârșirii infracțiunii de audiență s-a procedat la arestarea învinuitului, instanța de judecată va proceda la audierea acestuia (art. 288 raportat la art. 299 alin. 1; 2 și art. 147 toate din Codul de procedură penală).

Verificarea sesizării instanței de judecată se realizează atât la judecata în primă instanță, cât și la judecata în căile de atac ordinare.

Instanța are obligația de a verifica, la prima înfățișare, regularitatea actului de sesizare.

Principalul act de sesizare îl constituie **rechizitoriul**. Până la intrarea în vigoare a Legii nr. 356/2006 **plângerea prealabilă** constituia, în cazul anumitor infracțiuni, act de sesizare a instanței de judecată în materie penală.

Există și alte acte de sesizare: desființarea sau, după caz, casarea cu trimitere spre rejudecare, declinarea de competență sau strămutarea cauzei penale.

Art. 300 alin. 2 Cod pr. penală precizează că în cazul în care se constată că sesizarea nu este făcută potrivit legii, iar neregularitatea nu poate fi înlăturată de îndată și nici prin acordarea unui termen în acest scop, dosarul se restituie organului care a întocmit actul de sesizare, în vederea refacerii acestuia.

Conform prevederilor art. 300¹ și art. 300² Cod pr. penală, după înregistrarea dosarului la instanță, în cauzele în care inculpatul este trimis în judecată în stare de arest, instanța este datorare să verifice din oficiu, în camera de consiliu, legalitatea și temeinicia arestării preventive, înainte de expirarea duratei arestării preventive.

Instanța se va pronunța astfel:

*.va menține arestarea preventivă prin încheierea motivată, dacă temeiurile care au determinat arestarea subzistă sau dacă există temeiuri noi care să determine luarea măsurii preventive;

*.va revoca măsura arestării preventive dispunând punerea de îndată în libertate a inculpatului dacă temeiurile care au determinat arestarea au încetat și dacă nu există temeiuri noi pentru luarea măsurii preventive privative de libertate.

Încheierea pronunțată de instanță poate fi atacată cu recurs. Potrivit art. 160^a alin. 2 Cod pr. penală termenul de recurs este de 24 de ore iar recursul se va judeca în trei zile.

În cursul judecății – potrivit art. 300² Cod pr. penală – în cauzele în care inculpatul este arestat, instanța trebuie să verifice legalitatea și temeinicia arestării preventive. Procedura este menționată în art. 160^b Cod pr. penală. Verificarea se va efectua periodic, dar nu mai târziu de 60 zile.

Dacă temeiurile arestării au încetat sau dacă nu există noi temeiuri pentru luarea măsurii arestării preventive se dispune revocarea arestării preventive și punerea de îndată în libertate a inculpatului, prin încheiere motivată.

Dacă temeiurile arestării subzistă sau au apărut noi temeiuri care să justifice luarea și menținerea măsurii preventive, instanța de judecată va menține măsura arestării pentru o perioadă de cel mult 60 de zile.

Drepturile procurorului și ale părților în instanță

Sunt prevăzute în art. 301 Cod pr. penală. Atât procurorul cât și părțile participă la activitatea de judecată având ca finalitate soluționarea cauzei penale.

Concret, părțile și procurorul pot ridica excepții, formula cereri și pune concluzii pe parcursul judecății.

Partea vătămată se poate manifesta în latura penală a cauzei; partea civilă poate formula cereri, ridica excepții sau / și pune concluzii în latura civilă a cauzei penale, la fel ca și partea responsabilă civilmente, de altfel.

Inculpatul poate desfășura activitățile anterior menționate atât în latura penală, cât și cu privire la latura civilă a cauzei penale. El poate solicita liberarea provizorie sub control judiciar sau liberarea provizorie pe cauțiune, în situația în care este arestat preventiv.

Art. 302 Cod procedură penală se referă la rezolvarea chestiunilor incidente.

Instanța de judecată penală trebuie să pună în discuție cererile și excepțiile arătate în art. 301 sau excepțiile ridicate din oficiu și să se pronunțe asupra lor prin încheiere motivată. Instanța se pronunță prin încheiere motivată și asupra tuturor măsurilor luate în cursul judecății.

Dacă chestiunea incidentă necesită anumite verificări, în prealabil, instanța va amâna cauza în vederea soluționării acesteia.

Suspendarea judecății

Art. 303 reglementează această instituție proprie Dreptului procesual penal. Când se constată prin expertiză medico-legală că inculpatul suferă de o boală gravă care îl împiedică să participe la judecată, instanța pronunțându-se prin încheiere, dispune suspendarea procesului penal până în momentul în care starea sănătății inculpatului va permite participarea acestuia la judecată.

Încheierea pronunțată de instanță prin care s-a dispus suspendarea cauzei penale este supusă recursului în termen de 24 de ore de la pronunțare pentru părțile prezente și respectiv de la comunicare pentru părțile lipsă. Instanța se va informa periodic asupra cauzei care a determinat suspendarea judecății.

Instanța de judecată penală procedează la suspendarea cauzei și în situația ridicării unei excepții de neconstituționalitate. Suspendarea va dăinui până la soluționarea excepției de neconstituționalitate ... de către Curtea Constituțională. Încheierea pronunțată de instanța de judecată este supusă recursului în termen de 24 de ore de la pronunțare pentru părțile prezente și de la comunicarea pentru părțile lipsă. Dacă inculpatul este arestat, instanța va efectua verificarea legalității și temeiniciei măsurii conform art. 300² Cod pr. penală. Dacă față de inculpat a fost luată fie măsura obligării de a nu părăsi localitatea, fie măsura preventivă a obligării de a nu părăsi țara sunt incidente dispozițiile art. 145 și art. 145¹, ambele din Codul de pr. penală.

Art. 303¹ Cod pr. penală se referă la ipoteza suspendării judecății în caz de extrădare activă.

În ipoteza în care se solicită extrădarea unei persoane în vederea judecării într-o cauză penală, instanța pe rolul căreia se află cauza penală, poate dispune prin încheiere motivată suspendarea judecății până la data la care statul solicitat va comunica hotărârea sa asupra cererii de extrădare.

Încheierea pronunțată este supusă recursului în termen de 24 de ore de la pronunțare pentru cei prezenți, respectiv de la comunicare pentru cei lipsă.

Întreaga desfășurare a ședinței de judecată se consemnează în **încheierea de ședință**. Aceasta se întocmește de greșier după terminarea ședinței de judecată, în termen de 24 de ore și se semnează de președintele completului de judecată și de greșier.

Art. 305 Cod pr. penală indică mențiunile pe care trebuie să le cuprindă o încheiere de ședință: ziua, luna, anul și denumirea instanței; mențiunea dacă ședința a fost publică sau secretă (separată); numele și prenumele judecătorului sau judecătorilor, a procurorului și a greșierului; numele și prenumele părților, apărătorilor și ale celorlalte persoane participante în proces dacă au fost prezente la judecată, precum și ale celor care au lipsit, cu arătarea calității lor procesuale și cu mențiunea privitoare la îndeplinirea procedurii de citare; enunțarea faptei pentru care inculpatul a fost trimis în judecată și textele de lege în care a fost încadrată fapta; înscrisurile care s-au citit în ședință; cererile de orice natură formulate de procuror, de părți și de ceilalți participanți la proces; concluziile procurorului și ale părților; măsurile dispuse și luate în cursul ședinței de judecată.

Dacă hotărârea este pronunțată în ziua în care a avut loc judecata nu se mai întocmește o încheiere de ședință separată.

Deliberarea, luarea și pronunțarea hotărârii (art. 307 – 310)

Deliberarea și pronunțarea hotărârii se realizează, de regulă, imediat după închiderea dezbaterilor. Uneori, pentru motive temeinice, deliberarea și pronunțarea hotărârii se realizează după o amânare de maxim 15 zile.

Deliberarea se realizează exclusiv de membrii completului de judecată. Judecătorii sau, după caz, judecătorul evaluează întregul material probator și chibzuiesc asupra soluției ce urmează a se pronunța. Deliberarea are loc în secret. După deliberare se procedează la exprimarea părerilor judecătorilor care au fost prezenți la dezbateri.

În completele colegiale, aceștia votează cu privire la soluție; aceasta poate fi adoptată fie în unanimitate, fie cu majoritate de voturi.

Dacă unanimitatea nu poate fi întrunită în completul colegial format din doi judecători, se reia judecarea cauzei în complet de divergență, format din trei judecători prin cooptarea președintelui instanței, a vicepreședintelui instanței judecătorești, a președintelui de secție ori a unui judecător desemnat de președintele instanței judecătorești.

Dacă în urma deliberării rezultă mai mult de două păreri, judecătorul care are opinia cea mai aspră este obligat să se alătore opiniei celei mai apropiate de a sa.

Toate aceste chestiuni nu își găsesc aplicarea, în mod firesc de altfel, în completul monocratic.

Rezultatul deliberării se consemnează în minută care reprezintă practic dispozitivul hotărârii și care trebuie semnată de judecători. Lipsa semnăturii atrage nulitatea absolută a hotărârii judecătorești.

Când se dispune asupra măsurilor preventive este obligatorie întocmirea minutei. Minuta se întocmește în două exemplare originale, unul rămânând la dosarul instanței, iar celălalt este depus la dosarul de minute al instanței judecătorești.

Hotărârea judecătorească se pronunță în ședință publică de către președintele completului de judecată asistat de greșier. La pronunțarea hotărârii părțile nu se citează.

Redactarea și semnarea hotărârii. Felurile hotărârilor judecătorești

Art. 310 alin. 2 teza a II-a Cod pr. penală precizează că hotărârea judecătorească se redactează în maxim 20 de zile de la pronunțare.

Hotărârea se redactează de unul din judecătorii din completul colegial sau de judecătorul din completul monocritic. Ea se semnează de judecătorii / judecător și de grefierul de ședință.

Dacă unul din membrii completului nu poate semna, hotărârea se semnează, în locul său, de președintele completului. Dacă președintele completului nu poate semna, hotărârea se semnează de președintele instanței judecătorești. Dacă grefierul de ședință nu poate semna hotărârea, aceasta se semnează, în locul său, de grefierul șef. Totdeauna se va face mențiune despre cauza care a determinat împiedicarea semnării hotărârii.

Hotărârile judecătorești pronunțate în materie penală sunt: **sentințe, decizii sau încheieri.**

Hotărârea prin care cauza penală este soluționată de prima instanță de judecată sau prin care aceasta se dezinvestește fără a soluționa cauza se numește **sentință penală.**

Hotărârea prin care instanța se pronunță asupra apelului, recursului, recursului în interesul legii, precum și hotărârea pronunțată de instanța de recurs în rejudecarea cauzei poartă denumirea de **decizie penală.**

Celelalte hotărâri pronunțate în cursul judecății poartă denumirea de **încheieri.** [art. 310 alin. 2 teza a II-a; art. 312 și art. 311, toate din Codul de procedură penală].

Note privind desfășurarea procesului – ședința de judecată în materie penală se înregistrează cu mijloace tehnice audio.

Grefierul de ședință ia note referitoare la desfășurarea judecății.

Notele grefierului pot fi contestate până la următorul termen de judecată. Unele acte sunt consemnate individual, cum ar fi: declarațiile părților sau declarațiile martorilor.

*

*

*

§2. Judecata penală în primă instanță

Măsuri pregătitoare. Textul art. 313 Cod pr. penală a fost modificat prin art. I pct. 152 din Legea nr. 356 / 2006. Aceste măsuri pregătitoare creează liantul între momentul sesizării instanței de judecată și începutul efectiv al ședinței de judecată. Astfel, dosarele vor fi **repartizate aleatoriu** pe completele de judecată.

Președintele completului de judecată va lua măsuri în vederea pregătirii judecății pentru a realiza, cu celeritate, soluționarea cauzei penale.

Părțile vor fi citate, iar inculpatul trebuie să primească citația cu cel puțin 5 zile înaintea termenului stabilit pentru judecarea cauzei.

Când inculpatul este arestat, președintele completului de judecată va stabili un termen, în baza art. 300¹ Cod pr. penală, ce nu poate depăși 48 de ore, perioadă de timp în care se comunică citația și o copie după actul de sesizare a instanței către acesta.

Dispozițiile alin. (4) al art. 313 trimit la alin. (2) din același articol, în ceea ce privește judecătorul care trebuie să realizeze această măsură premergătoare ședinței de judecată.

Acest judecător nu poate fi decât președintele completului de judecată deoarece anterior modificării textul se referea la președintele instanței judecătorești, iar pe de altă parte, la judecarea cauzei în primă instanță completul este monocritic. Așa-fiind, judecătorul unic,

președinte al completului de judecată, este îndatorat să îndeplinească această măsură premergătoare.

La judecata cauzei penale în primă instanță prezența inculpatului este obligatorie când acesta se află în stare de deținere. În consecință, inculpatul arestat este adus la judecată, în mod obligatoriu.

Participarea, rolul și poziția procurorului la judecata penală în primă instanță

Art. 315 Cod procedură penală prevede cazurile în care procurorul este obligat să participe la judecarea cauzelor penale în primă instanță. Astfel, procurorul participă la ședințele de judecată a tribunalelor sau curților de apel, inclusiv Î.C.C.J., când cauza penală este judecată în primă instanță. Această participare este obligatorie pentru procuror.

De asemenea, procurorul este obligat să participe la judecarea cauzelor penale, în primă instanță, la judecării dacă: instanța de judecată a fost sesizată prin rechizitoriu; în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii de 3 ani sau mai mare; în cauzele în care inculpații se află în stare de deținere sau într-una din situațiile menționate de art. 171 alin. 2 C. pr. penală, respectiv – inculpat minor, internat într-un centru de reeducare sau institut medical educativ, inculpat reținut sau arestat chiar în altă cauză, când s-a dispus măsura de siguranță a internării medicale sau obligarea la tratament medical, chiar în altă cauză. Procurorul este obligat să participe când se dispune înlocuirea pedepsei amenzii penale cu cea a închisorii. În toate celelalte situații participarea procurorului la judecarea cauzelor în primă instanță la judecării este facultativă. Din interpretarea textelor legale rezultă că există și alte situații în care participarea procurorului este obligatorie: la judecarea contestației în anulare (art. 386 lit. „d” c.p.p.); la judecarea cererilor de reabilitare judecătorească (art. 498 c.p.p.); la judecarea revizuirii (art. 403 c.p.p.); în cazul recunoașterii, pe cale principală, a hotărârilor judecătorești străine (art. 521 c.p.p.) – ultimul caz abrogat astăzi prin art. 188 lit. „d” din legea nr. 302/2004. Bineînțeles, participarea procurorului, în mod obligatoriu, se referă la judecarea cauzelor penale, în primă instanță, **la judecării**.

Când participarea procurorului este obligatorie, acesta trebuie să fie prezent la toate termenele de judecată, inclusiv la soluționarea laturii civile sau a acțiunii civile, în ipoteza în care aceasta a fost disjunsă de latura/acțiunea penală.

Când participarea procurorului este obligatorie conform legii, iar acesta nu participă la judecarea cauzei penale în primă instanță, intervine sancțiunea nulității absolute, prevăzută de art. 197 alin. (2) din Codul de procedură penală.

Procurorul formulează cereri, ridică excepții și pune concluzii în cauza penală. El este titularul funcției de acuzare, fiind un organ judiciar penal participant la judecarea cauzei penale în primă instanță, care sub aspect procesual este sub coordonarea instanței de judecată în materie penală (art. 315 – 316 Cod pr. penală).

Asigurarea apărării – președintele completului de judecată are îndatorirea da a lua măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu, dacă asistența juridică este obligatorie, iar partea nu și-a angajat apărător ales (art. 294 c.p.p.).

Se procedează la întocmirea listelor de ședință care se vor afișa la instanță cu 24 de ore înaintea termenului de judecată.

Ședința de judecată propriu-zisă

Ședința de judecată este deschisă de președintele completului de judecată. Acesta este îndrituit să asigure ordinea și solemnitatea ședinței de judecată.

Celelalte aspecte au fost deja analizate în cadrul §1 referitor la dispozițiile generale privitoare la faza de judecată. În aceste condiții, apare ca evidentă aplicarea regulilor generale ale fazei de judecată și la etapa judecării cauzei penale în primă instanță.

În continuare vom detalia câteva chestiuni relative la: **cercetarea judecătorească, dezbaterile judiciare și ultimul cuvânt al inculpatului.**

A).*. **Cercetarea judecătorească**

Stadiul procesual al cercetării judecătorești are ca obiect administrarea probelor în vederea soluționării cauzei penale.

Cum instanța de judecată penală este sesizată, de regulă, prin rechizitoriu, ea trebuie să readministreze probele care au fost inițial administrate în faza de urmărire penală. Nimic nu împiedică ca în realizarea rolului activ al instanței de judecată (art. 4 c.p.p.) instanța de judecată să administreze și probe noi în vederea aflării adevărului.

Necesitatea readministrării materialului probator din dosarul de urmărire penală rezultă din dispozițiile art. 323 – 330 c.p.p., și reprezintă **concretizarea principiului nemijlocirii** care este specific fazei de judecată, în ansamblu, inclusiv etapei judecării cauzei penale în primă instanță.

Cercetarea judecătorească începe prin citirea actului de sesizare a instanței.

Ascultarea inculpatului și a celorlalte părți a fost analizată de noi în alte lucrări.^{*)}. În consecință, noi nu vom reveni asupra acestor chestiuni.

Cu privire la ascultarea martorilor, experților și interpreților, dispozițiile art. 327 c.p.p. sunt lămuritoare, respectându-se regulile generale de ascultare. Nici asupra acestei probleme noi nu vom insista.

Legiuitorul a consacrat instituția renunțării de martorii propuși. Astfel, procurorul sau părțile pot renunța la martorii propuși. După punerea în discuție a renunțării, instanța de judecată poate dispune ca martorii să nu fie ascultați, dacă audierea devine inutilă (art. 329 c.p.p.).

Restituirea pentru refacerea urmăririi penale – are în vedere efectuarea cercetării penale de către un organ necompetent. Astfel, dacă acest lucru se constată în cursul cercetării judecătorești, instanța de judecată penală se desesizează și restituie cauza procurorului pentru efectuarea cercetării penale de organul de cercetare competent. Dacă instanța constată că cercetarea penală a fost efectuată de un organ de cercetare necompetent după încheierea cercetării judecătorești și respectiv după începerea dezbaterilor, cauza penală nu se mai restituie procurorului deoarece neregularitatea s-a complinit prin efectuarea integrală a cercetării judecătorești. De asemenea, cauza penală nu se restituie procurorului dacă se dispune schimbarea de încadrare juridică a faptei într-o altă infracțiune pentru care cercetarea penală ar fi revenit unui alt organ de cercetare.

Întotdeauna cauza penală se restituie la procuror când nu s-a respectat competența materială sau competența personală în cursul urmăririi penale, inclusiv în cursul cercetării sau dacă nu s-au respectat prevederile relative la: sesizarea instanței, prezența învinutului sau inculpatului în cursul urmăririi penale ori asistarea acestuia de apărător în această primă fază a procesului penal.

^{*)} . În lucrarea „**Procedură Penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român**”, Ed. I, Bacău, 2007, respectiv în lucrarea „**Studii juridice**”, Ed. I, Bacău, 2008.

Instanța se va pronunța asupra măsurilor preventive prin hotărârea de desesizare. Hotărârea poate fi atacată cu recurs în termen de 3 zile de la pronunțare pentru procuror și pentru părțile prezente și de la comunicare pentru părțile lipsă.

Instituția restituirii pentru completarea urmăririi penale a fost abrogată prin art. I pct. 158 din Legea nr. 356/2006.

Schimbarea încadrării juridice

Reprezintă modificarea textului de lege în care a fost încadrată fapta săvârșită de inculpat. Textul legal respectiv prevede modalitățile, eventual alternative de realizare și pedeapsa prevăzută de legiuitor.

Uneori instanța de judecată penală poate ajunge la concluzia că este necesară schimbarea încadrării juridice dată faptei pentru actul de sesizare (de regulă, rechizitoriu). În aceste condiții instanța trebuie să pună în discuție noua încadrare juridică și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să solicite lăsarea cauzei mai la urmă sau, după caz, amânarea judecării în vederea pregătirii apărării.

De regulă, schimbarea încadrării juridice se dispune în cadrul dezbaterilor judiciare. Ea se poate dispune și în cursul cercetării judecătorești caz în care dacă se constată că cercetarea penală a fost efectuată de un organ necompetent, cauza se restituie la procuror (art. 332 c.p.p.).

Dacă ca urmare a schimbării încadrării juridice, după finalizarea cercetării judecătorești, se constată că noua încadrare juridică nu modifică competența instanței sau când noua încadrare juridică atrage competența unei instanțe ierarhic inferioare, instanța sesizată menține cauza și o soluționează.

Dacă, dimpotrivă, noua încadrare juridică atrage competența de judecată a unei instanțe ierarhic superioare, instanța investită, după schimbarea încadrării juridice, va declina competența, în baza art. 42 C.p.p., în favoarea instanței ierarhic superioare competente.

De principiu, instanța trebuie să se pronunțe efectiv înaintea finalizării dezbaterilor judiciare asupra încadrării juridice pentru ca procurorul, părțile și apărătorii acestora să poată pune concluzii asupra unei încadrări juridice concrete. Practica de a se pronunța pe schimbarea de încadrare juridică doar odată cu soluționarea cauzei penale împiedică procurorul și părțile să cunoască efectiv încadrarea stabilită de instanță și să pună concluzii în raport de noua încadrare juridică stabilită. Nu poate fi primită teza, însușită de instanțele de control judiciar, potrivit căreia dacă instanța penală se pronunță asupra schimbării încadrării juridice înainte de deliberare se realizează o antepronunțare!!! Dimpotrivă, pronunțându-se pe schimbarea de încadrare juridică (admitere/respingere) după deliberare prima instanța penală „răpește” procurorului, părților și apărătorilor acestora posibilitatea de a pune concluzii concrete pe latura penală a cauzei sau cu privire la acțiunea penală, după caz. Este inadmisibil ca procurorul, părțile și avocații acestora să pună concluzii alternative, în dezbaterile judiciare, în raport de posibila admitere sau, după caz, respingere a cererii de schimbare de încadrare juridică. În aceste condiții, concluziile își pierd caracterul concret, neputând ajuta instanța la soluționarea cauzei penale (art. 334 Cod procedură penală).

Extinderea acțiunii penale pentru alte acte materiale

Există posibilitatea practică ca în cursul judecării să se descopere în sarcina inculpatului date cu privire la alte acte materiale care intră în conținutul infracțiunii pentru care a fost trimis

în judecată. În aceste condiții instanța va extinde acțiunea penală și cu privire la noile acte descoperite și va proceda la judecarea infracțiunii în întregul ei. Extinderea acțiunii penale pentru alte acte materiale se dispune de instanță prin **încheiere**.

Practic, este vorba despre acte materiale care fac parte dintr-o **infracțiune continuată** sau dintr-o **infracțiune complexă**.

Dacă pentru unele acte materiale s-a pronunțat o hotărâre definitivă, instanța **va reuni** cauza cu aceea în care s-a pronunțat respectiva hotărâre definitivă. Se va pronunța o nouă hotărâre judecătorească care să aibă în vedere toate actele ce formează conținutul infracțiunii dedusă judecării, desființându-se hotărârea anterioară.

Dacă în urma reunirii cauzei se impune schimbarea de încadrare juridică, într-o acțiune care este de competența unei instanțe ierarhic superioare, instanța de judecată penală va declina competența de soluționare a cauzei în favoarea acelei instanțe.

Dacă procurorul declară că extinde acțiunea penală și la alte acte materiale, instanța de judecată va pune în discuția părților extinderea. Dacă nu se va proceda în acest mod sesizarea făcută de procuror referitor la alte acte materiale este nulă.

Instituția juridică procesual-penală analizată este prevăzută de art. 335 C.p.p.

Extinderea procesului penal pentru alte fapte

(art. 336 C.p.p.)

Când în cursul judecării se descoperă date cu privire la săvârșirea unei alte fapte penale de către inculpat, faptă ce are legătură cu infracțiunea pentru care acesta a fost trimis în judecată, procurorul – când participă la judecată – poate solicita extinderea procesului penal și pentru noua faptă penală descoperită, caz în care, instanța de judecată, dacă găsește cererea întemeiată, o admite și:

- dacă procurorul declară că pune în mișcare acțiunea penală instanța procedează la extinderea procesului penal și, în consecință, va judeca și fapta nou descoperită;

- dacă procurorul declară că nu pune în mișcare acțiunea penală, instanța sesizează, prin încheiere, organul de urmărire penală competent pentru efectuarea de cercetări relative la fapta descoperită.

Când procurorul nu participă la judecata penală în primă instanță, instanța extinde din oficiu procesul penal, putând opta, fie să judece cauza, în întregul ei, fie să sesizeze prin încheiere, organul de urmărire penală competent pentru efectuarea cercetărilor relative la fapta descoperită.

Extinderea procesului penal cu privire la alte persoane (art. 337 C.p.p.)

Dacă în cursul judecării se descoperă că la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală au participat și alte persoane sau că există date cu privire la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală de către o altă persoană, dar în legătură cu fapta inculpatului, procurorul poate solicita extinderea procesului penal și cu privire la acea persoană.

În legătură cu extinderea procesului penal cu privire la alte persoane art. 337 alin. (2) – modificat prin art. I pct. 161 din Lg. Nr. 356/2006 – trimite la dispozițiile art. 336 C.p.p. care se aplică în mod corespunzător. Aceste dispoziții fiind anterior analizate noi nu le vom repeta.

*

*

*

Cercetarea judecătorească se finalizează după administrarea sau readministrarea ultimei probe.

Înainte de a constata și de a declara cercetarea judecătorească finalizată, președintele completului de judecată va întreba procurorul și părțile dacă mai au de formulat probe sau de dat explicații pentru completarea cercetării judecătorești.

B). *. Dezbaterile judiciare

După finalizarea cercetării judecătorești se va acorda cuvântul procurorului, părții vătămate, părții civile, părții responsabile civilmente și inculpatului. Ordinea este imperativă, fiind stabilită de art. 340 C.p.p. Concluziile procurorului și ale părților au în vedere latura penală sau latura civilă a cauzei. Astfel, procurorul și inculpatul pun concluzii în ambele laturi; partea vătămată numai pe latura penală, iar partea civilă și partea responsabilă civilmente exclusiv pe latura civilă.

Părțile pot lua cuvântul personal sau prin apărător. Cuvântul poate fi acordat de președintele completului de judecată și în replică, ca efect al principiului contradictorialității.

Instanța de judecată poate solicita părților să depună concluzii scrise, iar procurorul și părțile au facultatea de a depune concluzii scrise deși acestea nu au fost solicitate de instanța de judecată.

Dezbaterile au loc, de regulă, într-o singură ședință de judecată. În mod excepțional, dacă situația o cere (lipsa timpului) dezbaterile pot fi întrerupte pe o perioadă ce nu poate depăși **5 zile**.

Omisiunea de a se acorda cuvântul uneia dintre părți în cadrul dezbaterilor generează nulitate absolută, conform art. 197 alin. (2) C.p.p.

C). *. Ultimul cuvânt al inculpatului

Art. 341 C.p.p. consacră ultimul cuvânt al inculpatului. Președintele completului de judecată, înainte de a declara încheiate dezbaterile, acordă inculpatului ultimul cuvânt. Acestuia nu i se pun întrebări pe perioada de timp cât are ultimul cuvânt.

Ce se întâmplă dacă din eroare președintele completului de judecată nu acordă inculpatului ultimul cuvânt? Se generează o nulitate absolută, ce nu poate fi în nici un mod acoperită, în condițiile prevăzute de art. 197 alin. (2) C.p.p.? Textul invocat nu nominalizează neacordarea ultimului cuvânt inculpatului ca fiind sub sancțiunea nulității absolute. Ca atare, dacă nu se

plângerii prealabile sau împăcarea părților stinge acțiunea civilă. Autoritatea de lucru judecat împiedică soluționarea, din nou, a acțiunii civile.

Acțiunea civilă poate fi disjunsă și judecată într-o altă ședință dacă provoacă întârzierea rezolvării acțiunii / laturii penale (art. 347 C.p.p).

Instanța penală, chiar dacă nu există constituire de parte civilă, se pronunță asupra reparării daunelor materiale sau morale, în cazurile prevăzute de art. 17 C.p.p, iar în celelalte cazuri numai cu privire la restituirea lucrului, desființarea totală sau parțială a unui înscris și restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii. (art. 348 C.p.p.)

Cuprinsul hotărârilor judecătorești penale

Hotărârea judecătorească cuprinde trei părți: partea introductivă, expunerea (considerentele) și dispozitivul.

Partea introductivă – cuprinde mențiuni referitoare la identificare instanței judecătorești, identificarea locului unde s-a judecat cauza, identificarea judecătorului / judecătorilor, procurorului, grefierului.

Expunerea – descrie fapta care formează obiectul învinuirii, analizează probele administrate, indică temeiurile de drept care justifică soluția adoptată.

Dispozitivul – cuprinde datele de identificare ale inculpatului, soluția adoptată cu privire la infracțiune, precum și soluția adoptată în soluționarea acțiunii sau laturii civile; deducerea reținerii și arestării preventive, stabilirea cheltuielilor judiciare ș.a.

Hotărârea pronunțată de instanța de judecată penală se comunică – în copie după dispozitiv – părților care au lipsit atât la judecată cât și la pronunțare.

Inculpatului deținut sau care se află în una din situațiile prevăzute de art. 171 alin. (2) C.p.p., care a lipsit la pronunțarea hotărârii judecătorești, i se comunică copie după dispozitivul acesteia. Acestei categorii de inculpați i se comunică și copii de pe hotărârea judecătorească redactată in extenso.